

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ **ERSA**

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (RSAI, ERSA)

“Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής”

10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ,
Θεσσαλονίκη, 1 – 2 Ιουνίου 2012

Συνδιοργάνωση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης:

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Δημιουργική Πόλη: μηχανισμοί για την ενδυνάμωση της αστικής ανάπτυξης

Μπατή Αριστεά: Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, aristea-7@hotmail.com

Σταμπουλής Γεώργιος: Λέκτορας, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ystambou@uth.gr

Σκάγιαννης Παντολέων: Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, leonska@uth.gr

1. Εισαγωγή

Το πλαίσιο συγκρότησης της διαδικασίας στρατηγικού σχεδιασμού των πόλεων αφορά στην ενεργό διαμόρφωση ταυτότητας του τόπου με σκοπό τη συμμετοχή στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Η συγκρότηση αυτή πρέπει να βασίζεται στη δυναμική βιώσιμης ανάπτυξης στη βάση ενδογενών διαδικασιών, λειτουργιών και πόρων, που ως όλον χαρακτηρίζουν και διαμορφώνουν την ταυτότητα της πόλης. Η θεώρηση που υιοθετείται εδώ έχει ως αφετηρία την έννοια της δημιουργικής πόλης. Ως τέτοια, ορίζεται η προσέγγιση που διερευνά το πως οι άνθρωποι μπορούν (ατομικά και συλλογικά) να στοχάζονται, να σχεδιάζουν και να δρουν δημιουργικά μέσα στην πόλη. Με αφετηρία την έννοια της δημιουργικής πόλης του Richard Florida (2002) διερευνάται πώς η αξιοποίηση εργαλείων και διαδικασιών μπορεί να οδηγήσει στην ενδογενή ανάπτυξη. Ακολούθως, αναλύουμε το πλαίσιο ανάπτυξης της στρατηγικής των δρώντων στο χωρικά προσδιορισμένο πλαίσιο του τόπου και αναδύεται η δυναμική της πόλης. Καταλήγουμε στη διερεύνηση του ρόλου της διαμόρφωσης οράματος μέσα από τη δημιουργική συμμετοχή των δρώντων.

2. Η Συγκρότηση της Δημιουργικής Πόλης

Η βιβλιογραφία για την ανάπτυξη στο πλαίσιο της πόλης έχει εστιάσει ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία στη δημιουργικότητα ως ένα κρίσιμο παράγοντα βιώσιμης ανταγωνιστικής ανάπτυξης. Στο χωρικό πλαίσιο οι φορείς λήψης αποφάσεων θεωρούν την δημιουργικότητα ως στοιχείο συλλογικής δραστηριότητας που με προθυμία-διάλογο θα γίνει μετάβαση προς μια κοινή ευημερία και κοινωνική ολοκλήρωση (Florida & Tinagli 2004). Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ύπαρξη άρτια καταρτισμένου εργατικού δυναμικού, το οποίο θα μπορεί να παράγει γνώση και να καινοτομεί. Ο Florida (2002) στο βιβλίο του «*The Rise of the Creative Class*» θεμελιώνει το συσχετισμό αυτό, υποστηρίζοντας ότι οι επιτυχημένες - οικονομικά - πόλεις είναι αυτές που προσελκύουν δημιουργικούς ανθρώπους (όπως επιστήμονες, εφευρέτες, επιχειρηματίες, αρχιτέκτονες, μηχανικοί, σχεδιαστές, συγγραφείς και καλλιτέχνες κάθε μορφής, Florida 2002: σελ.67-82).

Τα μέλη της δημιουργικής τάξης είναι η κύρια πηγή καινοτόμων ενεργειών και πολιτιστικού δυναμισμού στη σύγχρονη αστική κοινωνία: μέσα από την εργασία τους σχεδιάζουν, παράγουν και δημιουργούν νέα γνώση ή/και αξία. Καθώς χαρακτηρίζονται από – εν δυνάμει – υψηλή κινητικότητα, οι πόλεις μπαίνουν στο «παιχνίδι» του ανταγωνισμού, προκειμένου να προσελκύσουν και παράλληλα να διατηρήσουν και να αναπαράγουν δημιουργικό ανθρώπινο δυναμικό (Evans, 2009). Η δημιουργικότητα θεωρείται ο κρίσιμος οικονομικός πόρος και η ικανότητα να παράγουμε νέες ιδέες είναι αυτό που τελικά καθορίζει την οικονομία και το βιοτικό επίπεδο σε μια πόλη.

Η απλή συσσώρευση δεν αποτελεί ικανή συνθήκη: η αξιοποίηση και η ανάπτυξη της δημιουργικής τάξης προϋποθέτει τη συντονισμένη ανάπτυξη-συσσώρευση των τριών «T» τεχνολογίας, ταλέντου και ανοχής (*Technology-Talent- Tolerance*) – (Florida 2002: σελ.249-266). Ο Florida (2002: σελ.249-250) τονίζει τον τρόπο που οι τρεις αυτοί παράγοντες συγκροτούν ένα συνεκτικό σύνολο πόρων, ένα όλον, και περιγράφει τις σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ τους. Όπου υπάρχει συγκέντρωση δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας, ο τόπος θα είναι ελκυστικός σε άτομα υψηλής μόρφωσης και δεξιοτήτων. Το νέο στοιχείο που εισάγει είναι η έννοια της ανοχής - ανεκτικότητας του χώρου. Η ανοχή είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ευημερία, καθώς σε έναν τόπο ο οποίος είναι ανοιχτός και ανεκτικός σε ποικίλες και διαφορετικές ομάδες ανθρώπων (μετανάστες, ομοφυλόφιλους, καλλιτέχνες (bohemians)) μπορεί να ευδοκιμήσει η παραγωγή και η δημιουργία νέων ιδεών (Florida, 2002: σελ.252-263).

Επομένως, μια πόλη πρέπει να έχει ελκυστική ποιότητα ζωής (Florida, 2002: σελ.258-260) για τη «δημιουργική τάξη», ώστε να είναι σε θέση να εξυπηρετήσει το σύστημα αξιών των δημιουργικών ανθρώπων. Για τον Florida οι εταιρίες ακολουθούν τους εργαζόμενους και ο λόγος που οι εργαζόμενοι εγκαθίστανται σε μια πόλη είναι γιατί η πόλη αυτή έχει μια πληθώρα επιλογών και δραστηριοτήτων. Το βασικό στοιχείο για την προσέλκυση και διατήρηση δημιουργικών ανθρώπων είναι η δημιουργία ενός ζωντανού - δυναμικού χώρου (*vibrant place*). Μια πόλη ανοιχτή στους ανθρώπους και στις αλλαγές χωρίς φραγμούς και εμπόδια. Δημιουργικές πόλεις είναι οι πόλεις όπου οι δημιουργικοί άνθρωποι επιθυμούν να ζήσουν, γιατί διαθέτουν υψηλή τεχνολογική υποδομή και ποιοτικό αστικό περιβάλλον.

3. Η Πόλη ως Σύστημα Δρώντων

Οι πόλεις είναι κάτι περισσότερο από την συσσώρευση του κεφαλαίου και της εργασίας (εργατικού δυναμικού), είναι χώροι όπου πολλαπλές λειτουργίες (κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές) ευδοκούν (Hall, 1998 στο Scott, 2006). Κάθε πόλη συγκροτείται διαρκώς ως ένα σύστημα (εσωτερικών) αλληλεπιδράσεων, το οποίο εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σύστημα πράξεων που δεσμεύει όλες τις πόλεις να είναι συνδεδεμένες σε ένα πλέγμα συμπληρωματικών και παράλληλα ανταγωνιστικών σχέσεων (Berry, 1964).

Η πόλη είναι κομβικό σημείο δραστηριοτήτων, δικτύωσης και δημιουργικής έμπνευσης. Η δημιουργικότητα είναι μια συλλογική διαδικασία που αναπτύσσεται στο πλαίσιο συστάδων (clusters) πολιτιστικής δραστηριότητας στο χώρο. Οι δρώντες μέσα σ' αυτές τις συστάδες επωφελούνται από την «οικολογία της δημιουργικότητας» (ecology of creativity), δηλαδή τη μάθηση μέσα από τη δημιουργική αλληλεπίδραση με το τοπικό περιβάλλον. Όλα τα προγράμματα και οι πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται μέσα στις συστάδες είναι αποτέλεσμα συνεργασίας και συμμετοχικής διαχείρισης (Grabher, 2001). Κάθε αστική κοινότητα ενδιαφέρεται να εξασφαλίσει νέες επενδύσεις στο υλικό και άυλο ενεργητικό της, διερευνώντας τις εξωτερικές αγορές ώστε να προσελκύσει επισκέπτες από το εξωτερικό (Camagni, 2002).

Η αναλυτική προσέγγιση που υιοθετούμε εδώ θεωρεί το χώρο ως σύνολο εμφωλευμένων οικοσυστημάτων (Newman & Jennings, 2008, σελ. 3 και Marcotullio & Boyle 2003, σελ. 13), ανθρωπογενών και φυσικών (στο βαθμό που μπορούν να διαχωριστούν). Αυτό που καθορίζει την εξέλιξη του τόπου είναι η ανάπτυξη δραστηριοτήτων ατόμων και οργανισμών, οι οποίες συναρθρώνονται σε συγκεκριμένα συστήματα με προσδιορισμένες λειτουργίες και σκοπούς. Στο πλαίσιο ενός – χωρικά προσδιορισμένου – τόπου αναπτύσσεται ποικιλότητα συστημάτων, με διαφορετικά λειτουργικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά. Η ένταξη σε ένα σύστημα δεν είναι απαραίτητα αποκλειστική. Κατά συνέπεια η πολυπλοκότητα δεν αφορά μόνο στο πλήθος (δεν είναι ταξινομική), αλλά στην πυκνότητα των αλληλεπιδράσεων (συστημική πολυπλοκότητα). Οι παραπάνω διαπιστώσεις αφορούν τόσο σε «αυστηρά ελεγχόμενα» συστήματα όπως είναι οι οργανισμοί (ιεραρχίες) όσο και σε «χαλαρά ελεγχόμενα» όπως είναι οι (λιγότερο ή περισσότερο πυκνές) συγκεντρώσεις κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι πόλεις, οι περιοχές ή οι περιφέρειες. Η δυναμική της ανάπτυξης ενός τόπου μπορεί να αναλυθεί και ερμηνευθεί με βάση την ενδογενή δυναμική εξέλιξής του, ως ανοικτού συστήματος.

4. Η δημιουργική τάξη σε ηγεμονική αποστολή;

Στο πλαίσιο του τόπου, τα εμπλεκόμενα μέρη αποτελούν το κλειδί για την αστική αναγέννηση και μέσω του δημιουργικού διαλόγου, της συνεργασίας και συλλογικότητας θα επιτευχθούν οι στόχοι της πόλης (Woolley, 2000). Τα μέλη πρέπει να ενθαρρύνονται και να εμπνέονται να αναπτύξουν κοινότητες (Freeman et al., 2004).

Είναι κρίσιμο να υποκινηθούν και να συνειδητοποιήσουν την σημασία της οικοδόμησης ενός συστήματος διακυβέρνησης, μέσω της ενθάρρυνσης της συνεργασίας στη συλλογική λήψη αποφάσεων και στην από κοινού ανάληψη υπευθυνότητων (Okano & Samson, 2010).

Απαιτείται, συνεπώς, η συγκρότηση ενός αστικού στρατηγικού συστήματος διαχείρισης που θα ενδυναμώνει τις δυνατότητες και την ανεκτικότητα της πόλης, ενσωματώνοντας την κοινωνική βιωσιμότητα μιας πόλης, συμπεριλαμβάνοντας την κοινωνική ενσωμάτωση, τη δυναμική ικανότητα μάθησης και ευφυΐα, και ένα όραμα που θα εξισορροπεί τα σημεία της διαφωνίας των εμπλεκόμενων φορέων (Okano & Samson, 2010). Η αντίληψη του τόπου ως σύνολο εμφωλευμένων οικοσυστημάτων μπορεί να αποκτήσει λειτουργική αποτελεσματικότητα όταν αναλυθεί στη βάση των δραστηριοτήτων τις οποίες αναλαμβάνουν οι δρώντες, με βάση τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει. Όπως έχουμε δείξει και στην περίπτωση των συστημάτων καινοτομίας (Stamboulis, 2007) η δυναμική των δεσμεύσεων των δρώντων μπορεί να αναλυθεί ως συνανταγωνιστικό παίγνιο. Στο χωρικό πλαίσιο του τόπου οι δρώντες μπορεί να συμμετέχουν σε περισσότερα του ενός οικοσυστήματα. Οι στρατηγικές επιλογές τους θα βασίζονται – σύμφωνα και με όσα αναλύθηκαν παραπάνω – στις προηγούμενες αποφάσεις τους και στις δεσμεύσεις που απορρέουν από αυτές, αλλά και από τις επιλογές των υπολοίπων δρώντων, οι οποίοι επίσης δεσμεύονται από τις αντίστοιχες επιλογές. Για να αναλάβουν νέες δεσμεύσεις θα πρέπει να αναγνωρίζουν σημαντική πιθανή απόδοση. Αυτή θα εξαρτάται και από τις αντίστοιχες δεσμεύσεις που αναλαμβάνουν οι συνανταγωνιστές, οι οποίοι θα πρέπει να υπολογίζουν σε αντίστοιχα οφέλη από την – κοινή – δέσμευση. Σημαντική σε αυτό το πλαίσιο είναι και η δέσμευση που αναλαμβάνουν δημόσιοι φορείς, με την έμπρακτη υλοποίηση στρατηγικών επιλογών. Συνολικά όμως, η νομιμοποίηση τόσο μακροπρόθεσμων δημόσιων επενδύσεων όσο και των ατομικών επιλογών των δρώντων στην κατεύθυνση συγκεκριμένης στρατηγικής δέσμευσης προκύπτει από την επένδυση σε – λιγότερο ή περισσότερο φιλόδοξα – οράματα, για την προοπτική και την επιδίωξη για τον τόπο.

Η διαμόρφωση ισχυρών δεσμών και δέσμευσης των δρώντων ενισχύεται αποφασιστικά από την ύπαρξη ισχυρού οράματος για τον τόπο. Μια καλά σχεδιασμένη διαδικασία διαμόρφωσης του οράματος πρέπει να εξασφαλίσει τη συνοχή μεταξύ της εικόνας του τόπου, της κουλτούρας και των στρατηγικών δεσμεύσεων των δρώντων.

Οι δρώντες πρέπει να «αναπτύξουν», να «επικοινωνήσουν» και να «εμπεδώσουν» στις ατομικές στρατηγικές τους το όραμα του τόπου και να εξασφαλίσουν ότι το όραμα και η επίδοση του τόπου αντικατοπτρίζεται σε αυτούς (Hankinson, 2007). Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εναρμόνιση των αξιών και των επιδιώξεων των δρώντων με την επιδιωκόμενη κουλτούρα του τόπου (Urde, 2003).

Η επιτυχία εξαρτάται από το βαθμό συμμετοχής των δρώντων της πόλης στο καθορισμό του κοινού οράματος για το μέλλον του τόπου, το οποίο – με τη σειρά του - είναι αποφασιστικό για την εναρμόνιση των στρατηγικών δράσεών τους. Το κοινό όραμα θα πρέπει να λειτουργεί ως μηχανισμός εστίασης για τη δέσμευση από τους εμπλεκόμενους φορείς πόρων, με στόχο την ανάπτυξη των δικών τους στρατηγικών, που μπορεί να μην είναι συντονισμένες, αλλά παραμένουν συμβιωτικές και λειτουργούν συνεκτικά στο συγκεκριμένο χωρικό πλαίσιο. Η δημιουργική τάξη μπορεί να αποτελέσει τον κρίσιμο δρώντα στη διαδικασία παραγωγής και συγκρότησης του (πολυσήμαντου) οράματος της πόλης, αξιοποιώντας μηχανισμούς και διαδικασίες που εστιάζουν στην αλληλεπίδραση, τη συμμετοχή και την ενδυνάμωση για μόχλευση των δυνατοτήτων των δρώντων.

5. Συμπέρασμα

Η δημιουργική πόλη προϋποθέτει το νέο κοινωνικό υποκείμενο, τη δημιουργική τάξη. Αυτή συγκροτείται μέσω της διαδικασίας εξέλιξης της εργασίας όπως αυτή διαμορφώνεται στους νέους τρόπους παραγωγής που αναδύονται με την τεχνολογική εξέλιξη. Ο ρόλος της δημιουργικής τάξης δεν περιορίζεται στην πλήρωση των αναγκών των νέων «δημιουργικών/καινοτόμων» κλάδων. Παράγει και σημασιοδοτεί νέα νοήματα απαραίτητα για την συγκρότηση και αναπαραγωγή της. Η ανάπτυξή της συντελείται σε διαλεκτική σχέση με την παραγωγή του χώρου. Νέες απαιτήσεις στην παραγωγή ανατρέπουν τις κυρίαρχες σχέσεις θέτουν σε κίνηση διαδικασίες μετασχηματισμού σε όλες τις σφαίρες δραστηριότητας: οικονομία, κοινωνία, πολιτική. Η διαδικασία διαμόρφωσης νέας αναπτυξιακής τροχιάς αναδεικνύει τη δημιουργική τάξη πρωταγωνιστή στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων και στη διαμόρφωσή της.

6. Αναφορές

Berry, B. J. (1964). Cities as systems within systems of cities. *Papers of the Regional Science Association*, 13, 147–163.

Camagni, R. (2002). On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*, 39(13), 2395–2411.

- Evans, G. (2009). Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy. *Urban Studies*, 46(5/6), 1003–1040.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: NY: Basic Books.
- Florida, R., & Tinagli, I. (2004). *Europe in the Creative Age*. London: Demos.
- Freeman, R. (1994). The politics of stakeholder theory. *Business Ethics Quarterly*, 4(4), 364-369.
- Freeman, R., Wicks, A., & Parnar, B. (2004). Stakeholder theory and the corporate objective revisited. *Organization Science*, 15(3), 364-369.
- Grabher, G. (2001). Ecologies of creativity: the Village, the Group, and the heterarchic organisation of the British advertising industry. *Environment and Planning A*, 33(2), 351 – 374.
- Hankinson, G. (2007). The management of destination brands: five guiding principles based on recent development in corporate branding theory. *Journal of Brand Management*, 14(3), 240-254.
- Hankinson, G. (2009). Managing destination brands: establishing a theoretical foundation. *Journal of Marketing Management*, 25(1/2), 97-115.
- Marcotullio, P. J., & Boyle, G. (2003). *Defining an Ecosystem Approach to Urban Management and Policy Development*. Tokyo: United Nations University Institute of Advanced Studies (UNU/IAS).
- Newman, P., & Jennings, I. (2008). *Cities as Sustainable Ecosystems: Principles and Practices*. Washington DC: Island Press .
- Okano, H., & Samson, D. (2010). Cultural urban branding and creative cities: A theoretical framework for promoting creativity in the public spaces. *Cities*, 10-15.
- Scott, A. J. (2006). Creative cities: conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 28(1), 1-17.
- Stamboulis, Y. (2007). Towards a systems approach to innovation systems and policy. *International Journal of Technology and Globalisation*, 3(1), 42-55.
- Urde, M. (2003). Core value-based corporate. *European Journal of Marketing*, 37(7/8), 1017-1042.
- Woolley, H. (2000). Town Centre Management Awareness: an Aid to Developing Young People's Citizenship. *Cities*, 17(6), 453-459.